

Milica Goravica Stakić¹

IZMAKLA KORIST USLED NEMOGUĆNOSTI KORIŠĆENJA MOTORNOG VOZILA

(„Auto-dani“)

Izmakla korist predstavlja vid materijalne štete. Dok obična šteta predstavlja direktno umanjeње nečije imovine (gubitak, smanjenje vrednosti, trošak i slično), izmakla korist je sprečavanje njenog zakonito očekivanog uvećanja.² Odredbom člana 189 Zakon o obligacionim odnosima predviđa da oštećeni ima pravo na naknadu i obične štete i izmakle koristi, ali samo ako se ona mogla osnovano očekivati prema redovnom toku stvari ili posebnim okolnostima.

Sudska praksa definiše tri ključna uslova za priznanje izmakle koristi: 1. Izvesnost – mora postojati realna osnova da bi oštećeni ostvario neki prihod da nije bilo štetnog događaja (prethodni period, ugovoren posao itd.); 2. Merljivost i dokazivost – izmakla korist mora biti merljiva u novcu (pogotovo kroz stručna veštačenja) i mora postojati adekvatna dokumentacija (računi, dnevne evidencije, ugovori, cene tržišta itd.) i 3. Uzočna veza – mora biti dokazano da štetan događaj (npr. oštećenje vozila u saobraćajnoj nezgodi) direktno onemogućava korišćenje vozila i da je to onemogućavanje uzrok gubitka te koristi (to jest da bi, da nije bilo nezgode, vozilo bilo angažovano i donelo prihod).

Naročito su značajne situacije kada je upotreba imovine bila poslovno povezana, npr. u slučaju motornih vozila koja služe za prihodovanje, jer se tu ne radi samo o šteti na vozilu nego i o gubitku prihoda koji se ostvaruju korišćenjem dotičnog vozila.

Metoda vrednovanja izmakle koristi u situacijama kada je došlo do oštećenja vozila koje bi u normalnim uslovima generisalo prihod po danu (npr. taksi, teretni prevoz, dostava, rentakar i sl.) u sudskoj praksi poznata je kao „auto-dani“. Auto-dani

¹ Sudija Drugog suda, Urednica rubrike Sudska praksa, imejl: goravica-milica@hotmail.com.

² Videti odredbu čl. 155 Zakona o obligacionim odnosima – ZOO (Sl. list SFRJ 6p. 29/78, 39/85, 45/89 – odluka USJ i 57/89, Sl. list SRJ 6p. 31/93, Sl. list SCG 6p. 1/2003 – Ustavna povelja i Sl. glasnik RS 6p. 18/2020).

predstavljaju višednevnu vrednost (dobit) koju bi vozilo donelo da je bilo u upotrebi. Metodologija vrednovanja auto-dana obično uključuje sledeće: dokaz o redovnom opsegu poslovanja vozila (računi, ugovori...), procene stručnjaka o broju i vrednosti tih dana (saobraćajno-tehnički i ekonomsko-finansijski veštaci), primenu standardnih tarifa (npr. Pravilnik „Srbijatransporta“ ili udruženja prevoznika) i odbijanje troškova (gorivo, održavanje) kada se izračunava neto dobit. Sudovi dosledno zahtevaju veštačenja kao merodavan dokaz u tim sporovima.

U parničnim sporovima sa osiguravačima, teren tužbi za „auto-dane“ je složen, ishod spora često zavisi od kvaliteta dokaza i veštačenja, ali je sudska praksa prilično ujednačena.

Cilj sledeće analize sudske prakse jeste da se prikaže koje pristupe sudovi u Srbiji imaju i koje metode vrednovanja koriste.

- U predmetu Privrednog apelacionog suda u Beogradu PŽ 2246/24³ tužilac, koji je bio zakupac oštećenog vozila, podneo je odštetni zahtev osiguravaču dana 13. decembra 2019. godine, ali ga je dopunio tek 20. februara 2020. godine dostavljanjem overenog ovlašćenja da kao zakupac ima pravo da prijavi i naplati naknadu iz osiguranja. Osiguravač je priznao pravo tužiocu na naknadu izgubljene dobiti usled nemogućnosti korišćenja vozila, ali samo za period od 15 dana, uz obrazloženje da do 20. februara 2020. godine nije raspolagao potpunom dokumentacijom. Sud je prihvatio stav osiguravača, istakavši da on može pristupiti isplati tek onda kada raspolaže svim potrebnim dokumentima te da osiguravač nije skrivio protek vremena od dana prijema zahteva do isplate. Dodatno, sud je ocenio da tužilac nije dokazao da mu je za eventualnu nabavku novog vozila ili popravku oštećenog bilo potrebno više od 15 dana. Sud je naglasio da pravo na izgubljenu dobit postoji samo za period koji je objektivno potreban za nabavku ili popravku vozila, te da je odlukom da čeka potpunu isplatu naknade pre nego što nabavi novo vozilo doprineo da šteta bude veća.

Ova odluka je značajan primer primene instituta doprinosa oštećenog (član 192 ZOO) u kontekstu potraživanja izgubljene dobiti prema osiguravaču. Sud je zauzeo restriktivan stav prema pravu na izgubljenu dobit, ističući da se ona ne može protezati beskonačno u budućnost i da je oštećeni dužan da preduzme razumne radnje radi umanjenja štete. U pogledu izgubljene dobiti, sud potvrđuje da se visina i trajanje naknade moraju zasnivati na objektivno potrebnom vremenu za nabavku novog vozila ili popravku starog. Ta presuda je naročito korisna jer pokazuje kako sudovi posmatraju aktivno ponašanje oštećenog kao odlučujući faktor u proceni trajanja „auto-dana“ i time postavljaju ograničenja na zahtev za izgubljenu dobit. Time se naglašava princip pravične raspodele rizika između oštećenog i osiguravača.

³ Presuda Privrednog apelacionog suda u Beogradu PŽ 2246/24 od 22. 11. 2024. godine, u arhivi autorke.

- U predmetu Privrednog apelacionog suda u Beogradu PŽ 1970/21⁴ tužilac je zahtevao naknadu izgubljene dobiti zbog nemogućnosti korišćenja putničkog vozila kojim je obavljao delatnost taksiste, tvrdeći da je zbog oštećenja vozila u saobraćajnoj nezgodi bio onemogućen da ostvaruje prihod tokom perioda trajanja popravke. Sud je, pozivajući se na član 189 Zakona o obligacionim odnosima, zauzeo stav da se izmakla korist mora temeljiti na realnim, dokazivim okolnostima i da se ne može priznati apstraktna, hipotetička dobit izražena u vidu „auto-dana“ ako nije dokazano da bi je tužilac zaista ostvario. Zaključuje se da je za utvrđivanje visine izgubljene dobiti potrebno analizirati prethodno poslovanje tužioca, njegov prihod u dužem periodu, kao i obim posla u uobičajenim uslovima. Sud je dodatno istakao da pravo na izgubljenu dobit obuhvata samo period koji je objektivno potreban za popravku oštećenog vozila, a da subjektivne okolnosti na strani tužioca nisu od uticaja na obim i trajanje odgovornosti osiguravača. Sud je stoga odbio deo tužbenog zahteva jer tužilac nije dokazao koliki je prihod zaista ostvarivao u redovnom toku poslovanja.

Privredni apelacioni sud jasno zauzima stav da osiguravač odgovara samo za realno vreme onemogućavanja poslovanja koje se može dokazati tehnički i faktički te da se naknada ne može zasnivati na apstraktnom „auto-danu“, već da mora postojati dokaz o realnoj zaradi koju bi oštećeni ostvario da do štete nije došlo. Na taj način sud sprečava produžavanje trajanja štete izvan objektivnih granica, čime se afirmiše princip pravične raspodele rizika i sprečava zloupotreba instituta izgubljene dobiti.

- U predmetu Privrednog apelacionog suda u Beogradu PŽ 4643/24⁵ tokom perioda popravke vozila, tužilac je iznajmio zamensko vozilo za obavljanje poslovnih aktivnosti, te je naknadu štete zahtevao u visini troškova najma za period dok vozilo nije bilo u upotrebi. Sud je, na osnovu nalaza veštaka saobraćajno-tehničke struke, utvrdio da je objektivno vreme potrebno za popravku iznosilo osam dana, i da tužilac ima pravo na naknadu izgubljene dobiti (tj. troškove najma zamenskog vozila) samo za taj period. Tužilac nije dostavio dokaze koji bi pokazali da je period popravke bio duži (npr. da je došlo do zastoja u isporuci delova, kašnjenja servisa ili administrativnih prepreka). Sud je zato ocenio da u skladu s pravilima o teretu dokazivanja, dodatni period zastoja nije dokazan, pa se naknada ograničava na period koji je utvrdio veštak i u visini realno plaćenog najma drugog vozila.

Ova odluka sledi doslednu liniju sudske prakse prema kojoj se naknada izgubljene dobiti zbog nemogućnosti korišćenja vozila priznaje samo za objektivno dokazani period onemogućene upotrebe, tj. onoliko koliko je, iz tehničkog ugla, potrebno za popravku. Sud je time potvrdio princip da se obim naknade ne

⁴ Presuda Privrednog apelacionog suda u Beogradu PŽ 1970/21 od 4. 8. 2022. godine, u arhivi autorke.

⁵ Presuda Privrednog apelacionog suda u Beogradu PŽ 4643/24 od 2. 10. 2024. godine, u arhivi autorke.

može zasnivati na subjektivnim okolnostima ili tvrdnjama tužioca, već isključivo na stručnim nalazima i verodostojnim dokazima. Presuda je značajna jer uvodi i ekvivalentnost vrednosti izgubljene dobiti i visine plaćenog zakupa zamenskog vozila, što je praktičan pristup u slučajevima kada oštećeni i dalje obavlja delatnost, ali uz dodatne troškove. Time se izbegava apstraktno vrednovanje „auto-dana“ i prelazi na konkretan, dokaziv trošak koji direktno izražava posledice nemogućnosti korišćenja vozila. Sudsko insistiranje da se veštačenjem utvrđeni rok popravke smatra gornjom granicom za naknadu izgubljene dobiti ima širu funkciju sprečavanja preteranih zahteva i štiti osiguravače od neopravdanog produženja obaveze. Tužilac može tražiti isplatu za duži period samo ako to posebno dokaže, čime se ponovo afirmiše princip iz člana 189 ZOO o uzročnosti i dokazivosti štete.

- U predmetu Privrednog apelacionog suda u Beogradu Pž 5102/23⁶ stranke nisu sporile da je na vozilu nastala totalna šteta, to jest da popravka nije bila ekonomski opravdana. Ipak, tužilac se odlučio da vozilo popravi, čime je produžio vreme njegove neupotrebljivosti na više od dva meseca (od 12. 12. 2018. do 20. 2. 2019. godine). Sud je prihvatio nalaz veštaka koji je utvrdio da bi u slučaju nabavke novog ili sličnog vozila, prosečno vreme potrebno za zamenu iznosilo 23 dana. Na osnovu toga, sud je ocenio da oštećeni ima pravo na naknadu izgubljene dobiti samo za taj period, a ne za čitavo vreme dok je trajala popravka. Sud je obrazložio da, iako oštećeni ima pravo da bira hoće li popravljati oštećeno vozilo ili kupiti drugo, njegov izbor ne može povećavati obim odgovornosti osiguravača.

Ovde imamo sukob dva pravna načela: 1. pravo oštećenog na izbor načina reparacije (da li će popravljati ili nabaviti drugo vozilo) i 2. dužnost oštećenog da doprinese smanjenju štete propisanu odredbom člana 192 ZOO. Naime, pravo oštećenog na uspostavljanje pređašnjeg stanja (naturalna restitucija) osnovno je pravilo.⁷ U kontekstu oštećenja vozila, to bi značilo popravku, ali ovo pravo nije apsolutno jer odredba člana 185 St. 3 ZOO uvodi ključan izuzetak i propisuje sledeće: kad uspostavljanje ranijeg stanja nije moguće, ili kad sud smatra da nije nužno da to učini odgovorno lice, sud će odrediti da ono oštećeniku isplati odgovarajuću svotu novca na ime naknade štete. Proglašenje „totalne štete“ od strane osiguravajućeg društva upravo je situacija u kojoj se smatra da popravka nije ekonomski racionalna, da dakle nije nužno da se vrši uspostavljanje pređašnjeg stanja, jer troškovi popravke prevazilaze vrednost samog vozila pre udesa. U takvim okolnostima, pravni standard je novčana naknada koja oštećenom omogućava da nabavi drugo vozilo istih ili sličnih karakteristika.

Sud zauzima stav da oštećeni zadržava slobodu izbora, ali da posledice tog izbora ne mogu teretiti osiguravača ako izbor vodi povećanju obima štete. Time se

⁶ Presuda Privrednog apelacionog suda u Beogradu Pž 5102/23 od 2. 8. 2024. godine, u arhivi autorke.

⁷ Odredbom čl. 185 st. 1 ZOO propisano je da je odgovorno lice dužno uspostaviti stanje koje je bilo pre nego što je šteta nastala.

potvrđuje da je institut izgubljene dobiti tesno povezan s načelom uzročnosti i da naknada obuhvata samo onaj deo štete koji bi po redovnom toku stvari nastao, a ne i onaj koji je rezultat subjektivnih odluka oštećenog.

Pri tome je važno naglasiti da, prilikom utvrđivanja tog objektivnog perioda, sud treba da uzme u obzir i faktičke okolnosti kao što su: vreme potrebno da oštećeni proda ostatke uništenog vozila (jer mu osiguravač naknadu umanjuje za vrednost ostatka kako ne bi došlo do dvostrukog obeštećenja), vreme neophodno za registraciju novog vozila, kao i moguće rokove za uvoz vozila iz inostranstva. Drugim rečima, iako sud ispravno insistira na objektivnom vremenu potrebnom za nabavku novog vozila, to vreme mora biti realno određeno i moraju se imati u vidu svi koraci koje oštećeni mora preduzeti da bi vozilo zaista bilo zamenjeno i ponovo uključeno u delatnost.

Ova presuda ima poseban značaj za praksu jer postavlja ravnotežu između prava oštećenog na izbor i ograničenja tog prava principom razumnog ponašanja. Time se potvrđuje da osiguravač ne snosi rizik za neekonomske odluke oštećenog, već samo za štetu koja je u neposrednoj uzročnoj vezi sa štetnim događajem i koja je mogla biti izbegnuta uz uobičajenu pažnju i blagovremenu reakciju.

- U predmetu Privrednog apelacionog suda u Beogradu Pž 10828/21⁸ osiguravač je odložio odlučivanje o odštetnom zahtevu dok nije pribavio zapisnik o policijskom uviđaju, a taj postupak je trajao nekoliko meseci. Do tada je raspolagao samo izjavom oštećenog, koju nije smatrao dovoljnim osnovom za likvidaciju štete. Sud je prihvatio stav osiguravača da rok za isplatu ne može početi da teče dok dokumentacija nije potpuna, pozivajući se na član 919 ZOO i član 25 Zakona o obaveznom osiguranju u saobraćaju.⁹ Ocenjeno je da je osiguravač aktivno preduzimao radnje (obraćanje tužilaštvu, prikupljanje dokaza) i da se ne može smatrati pasivnim. Dalje, sud je zaključio da je tužilac doprineo povećanju štete jer nije pokušao da popravi vozilo niti da obezbedi zamensko, pre isplate naknade, iako je za to vozilo imao ugovorene poslove u narednoj godini. Time je, prema mišljenju suda, sam doprineo da izgubljena dobit bude veća.

Sud polazi od formalnog tumačenja odredbe čl. 25 Zakona o obaveznom osiguranju u saobraćaju i zaključuje da osiguravač ne može isplatiti naknadu pre nego što dođe u posed kompletne dokumentacije. Sud implicitno stavlja akcenat na potpunost zahteva kao preduslov za početak toka roka propisanog odredbom člana 25 Zakona o obaveznom osiguranju u saobraćaju. Dalje, sud smatra da je tužilac, ne popravljajući vozilo, zanemario obavezu smanjenja štete iz člana 192 ZOO.

- U predmetu Privrednog apelacionog suda u Beogradu Pž 1605/23¹⁰ osiguravač je takođe kasnio sa isplatom štete čekajući na dostavu zapisnika

⁸ Presuda Privrednog apelacionog suda u Beogradu Pž 10828/21 od 26. 4. 2023. godine, u arhivi autorke.

⁹ *Sl. glasnik RS*, br. 51/2009, 78/2011, 101/2011, 93/2012 i 7/2013 – odluka US.

¹⁰ Presuda Privrednog apelacionog suda u Beogradu Pž 1605/23 od 15. 8. 2024. godine, u arhivi autorke rada.

o uviđaju saobraćajne nezgode. Sud je odbio zahtev, zauzimajući stav da je relevantan samo period potreban za popravku vozila, utvrđen veštačenjem, bez obzira na to koliko dugo je osiguravač odlagao odluku zbog nedostatka dokumentacije. Zaključuje se da subjektivne okolnosti (kašnjenje, čekanje na zapisnik, administrativne prepreke) ne utiču na obim odgovornosti osiguravača. Sud je naveo da je Zapisnik o uviđaju neophodan dokument za prijavu i likvidaciju štete, te da bez njega osiguravač ne može utvrditi osnov odgovornosti.

U ovoj odluci sud sledi istu logiku kao u predmetu PŽ 10828/21 – da odgovornost osiguravača počinje tek kad je zahtev potpun, odnosno kada se pribavi sva potrebna dokumentacija, a izgubljena dobit se priznaje samo za objektivno utvrđeni period popravke. Ovde je dodatno naglašeno da je osiguravač bio u pravu što nije započeo procenu bez zapisnika MUP-a, jer se taj dokument smatra osnovnim dokazom o štetnom događaju.

Pristup iz poslednje dve presude mogao bi da bude problematičan, ukoliko bi se *a priori* smatralo da rok za rešavanje odštetnog zahteva nikada ne počinje da teče dok osiguravač od nadležnih organa ne pribavi svu dokumentaciju i da oštećeni uvek, kada odluči da ne popravlja vozilo dok ne bude isplaćen od strane osiguravača, doprinosi uvećanju štete. To važi iz sledećih razloga:

- Zakon ne poznaje institut „nepotpunog zahteva“ koji bi suspendovao obavezu osiguravača. Naime, član 25 Zakona o obaveznom osiguranju u saobraćaju propisuje rokove (14 i 45 dana) za rešavanje odštetnog zahteva, ali ne daje osiguravaču diskreciono pravo da odloži odlučivanje na neodređeno vreme;
- Prema članu 18 Zakona o obaveznom osiguranju u saobraćaju, državni organi su dužni da na zahtev osiguravača dostave traženu dokumentaciju. Dakle, osiguravač je u boljoj poziciji od oštećenog, a ima i pravne instrumente kojima može da obezbedi brže pribavljanje podataka, te je dužan da postupa aktivno, koristi zakonske mehanizme za ubrzanje dobijanja zapisnika (npr. urgencije, žalbe, zahtev zbog ćutanja uprave) i da obezbedi bar delimičnu isplatu na osnovu dostupnih činjenica;
- Oštećeni ne može biti kažnjen zbog pasivnosti državnih organa. Prebacivanje posledice sistemskih zastoja na tužioca ne ugrožava svrhu obaveznog osiguranja – zaštitu trećih lica od štetnih posledica saobraćajnih nezgoda;
- Tumačenje da je oštećeni doprineo uvećanju štete time što nije sam popravio vozilo nije u skladu s načelom autonomije volje. Naime, oštećeni ima pravo da odluči kada i kako će raspolagati svojim sredstvima, nije dužan da finansira popravku pre nego što primi naknadu. U suprotnom bi se ignorisala realna ekonomska pozicija privrednih subjekata. Stav suda da je oštećeni doprineo uvećanju štete time što vozilo nije opravio pre rešavanja

odštetnog zahteva može se prihvatiti u situacijama kada osiguravač dokaže da je tužilac imao mogućnost da finansira popravku (raspoloživa sredstva, kreditna linija, zamensko vozilo) i unapred ugovoren posao za to vozilo čijim bi neizvršenjem svesno uvećao štetu.

U svetlu čl. 18 i 25 Zakona o obaveznom osiguranju u saobraćaju, pristup sudova ne sme biti previše formalan jer bi odudarao od svrhe obaveznog osiguranja: da se obezbedi efikasna i brza reparacija štete oštećenima. Celishodno bi bilo da sudovi zahtevaju od osiguravača da dokaže da je preduzeo sve razumne radnje da što pre pribavi zapisnik i okonča postupak; da razmotre obavezu isplate nesporne štete; i da doprinos oštećenog cene prema okolnostima svakog slučaja, te da nalaze da ga je bilo samo ako je dokazano da je imao realne mogućnosti da popravkom ili zakupom vozila izbegne uvećanje štete.

Analizirana sudska praksa pokazuje da sudovi u Republici Srbiji ujednačeno polaze od stava da se naknada materijalne štete u vidu izgubljene dobiti zbog nemogućnosti korišćenja motornog vozila može priznati samo za realno potreban period popravke oštećenog vozila, odnosno za vreme koje je veštačenjem utvrđeno kao objektivno potrebno za sanaciju vozila ili za nabavku drugog u slučaju totalne štete.

Kroz više odluka utvrđeno je da se visina izgubljene dobiti ne može određivati paušalno, već da tužilac mora dokazati da bi u tom periodu zaista ostvario prihod, i koliko bi dobit ostvario po redovnom toku stvari. Pri tome, subjektivne okolnosti ne utiču na obim odgovornosti osiguravača.

Rešen je sukob između prava oštećenog na slobodan izbor (da li će popraviti ili nabaviti novo vozilo) i njegove dužnosti da umanji štetu, tako što je sudska praksa dala prednost potonjem, smatrajući da oštećeni koji popravi vozilo iako je šteta totalna sam snosi posledice produženog trajanja „auto-dana“.

Ukupno posmatrano, sudska praksa teži da ograniči obim odgovornosti osiguravača na objektivne, dokazive parametre, vreme potrebno za popravku ili nabavku vozila i realno dokazanu dobit. Ipak, treba voditi računa o okolnostima svakog slučaja i ne treba se preterano oslanjati na formalne okolnosti, da ne bi došlo do zanemarivanja šireg ekonomskog i zaštitnog smisla instituta obaveznog osiguranja. Potrebno je u svakom slučaju ceniti aktivnost osiguravača u pribavljanju dokaza, kao i realnu ekonomsku mogućnost oštećenog, te opravdanost da preduzme popravku ili obezbedi zamensko vozilo pre nego što mu naknada bude isplaćena. Time bi se ostvarila svrha člana 189 ZOO i načelo pravične naknade štete, po kome oštećeni treba da bude doveden u položaj u kome bi bio da do štetnog događaja nije došlo, bez neopravdanog premeštanja tereta rizika na njegovu stranu. S druge strane, vodilo bi se računa i o doprinosu oštećenog, u smislu odredbe člana 192 ZOO.